

KOROM ERIK*

A magyar kis- és középvállalkozások az Európai Unióban

A KKV mintegy 99%-át teszik ki az Európai Unió országaiban működő vállalkozások közül. Az európai gazdaság „szívét” jelentő vállalkozások meghatározó tényezők a gazdasági növekedési, innovációs, versenyképesség és foglalkoztatási mutatószámaiban. Ennek következtében elkerülhetetlen, hogy a KKV szektor érdekei Közösségi szinten is figyelembe vételre kerüljenek. Ennek egyik nyoma fedezhető fel az Európai Chartában lefektetett „Gondolkodjunk kicsiben” szlogennel illetett intézkedéseknek. Ebben a szektorban működő vállalkozások méretéből adódó nehézségek ellentételezésére alkotta meg az Európai Unió a KKV támogatási intézkedéseit, úgy mint a pénzalapokhoz való hozzáférés, adózási kérdések, kutatás, információ technológia és vállalati kommunikáció. A KKV-ok fogalmának megalkotása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a KKV számára nyújtandó támogatások a megfelelő helyre kerüljenek.

Az Európai Közösség egységes elhatárolást vezetett be, elsősorban létszámmutatókra építve. Kisvállalkozások kategóriájába sorolják a maximum 49 fővel, középvállalkozások körébe pedig a legfeljebb 249 fővel dolgozó vállalatokat. A kisvállalkozások körén belül megkülönböztetik még a 10 fő alatti mikrovállalkozásokat és e csoporton belül az alkalmazott nélküli, önfoglalkoztató cégeket. Ezeket a kategóriákat a hazai szabályozás¹ is átvette azzal a kiegészítéssel, hogy az egyes kategóriákhoz értékmutatókat (árbevétel, mérlegfőösszeg) és egy függetlenségi kritériumot (állam vagy az önkormányzat 25%-ot meg nem haladó részesedése) rendelt.

A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló törvényben meghatározottak szerint 2005. január 1-jétől KKV-nak minősül az a vállalkozás, amelynek:

---

* BGF Pénzügyi és Számviteli Főiskolai Kar, Számviteli Tanszék, főiskolai adjunktus.

¹ 2004. évi XXXIV. törvény

- a) összes foglalkoztatotti létszáma 250 főnél kevesebb, és
- b) éves nettó árbevétele legfeljebb 50 M EUR-nak megfelelő forintösszeg, vagy mérlegfőösszege legfeljebb 43 M EUR-nak megfelelő forintösszeg.

A KKV kategórián belül kisvállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek:

- a) összes foglalkoztatotti létszáma 50 főnél kevesebb, és
- b) éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 10 M EUR-nak megfelelő forintösszeg.

A KKV kategórián belül mikrovállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek:

- a) összes foglalkoztatotti létszáma 10 főnél kevesebb, és
- b) éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 2 M EUR-nak megfelelő forintösszeg.

„A magyar gazdaság vállalati méretstruktúrája az 1940-es évek végéig, a kommunista hatalomátvételig hasonló volt a természetes folyamatként más piacgazdaságokban is kialakult struktúrához. A II. világháború utáni gyors helyreállítás első éveiben nagyjából ezek az arányok maradtak jellemzőek, de azután a kommunista hatalomátvétel a magánszektor rövid idő alatt szinte teljesen felszámolta. Ennek lassú feltámadása, először a »második gazdaság« formájában, csak a gazdaság fokozódó nehézségei nyomán indult meg és engedte a magánszektor és a kisvállalatok valamelyes térnyerését.»¹

A rendszerváltás küszöbén, 1989 végén a statisztika 359 997 vállalkozást regisztrált. A vállalkozások túlnyomó része egyéni (nagy hányadában mellékfoglalkozású egyéni) vállalkozás volt. A közép- és nagyvállalatok számaránya néhány év alatt tovább csökkent, azonban az igazi változást a gazdasági társaságok számának igen gyors növekedése, a gazdálkodási formák szerinti megoszlás módosulása és az egyes kategóriákba tartozók foglalkoztatottsághoz és bruttó hazai termékhez való hozzájárulásának erőteljes eltolódása jelentette.

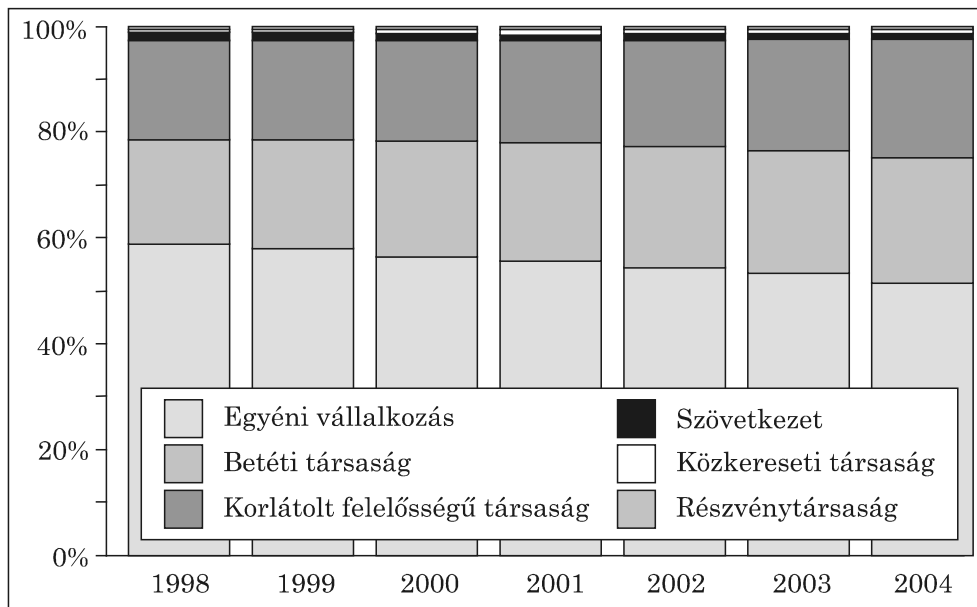
A regisztrált vállalkozások száma (beleértve a társas és az egyéni vállalkozásokat is) a magyar gazdaságban 1994 végére meghaladta az egy milliót. A rendszerváltást követő első években a piacgazdaságra való átállást komoly visszaesés mellett haladt előre és a korábbi virtuális teljes foglalkoztatás összeomlásával, hatalmas munkahelyvesztéssel járt. A foglalkoztatottak száma 1990 és 1996 között több, mint másfél millióval, 5 201 ezerről 3 605 ezerre csökkent. A korábbi állami vállalatoknál megszűnt munkahelyeknek csak kisebb részét pótolták a létrejött kis- és középvállalkozások. A bruttó hazai termék több évi csökkenés után 1994-től kezdett növekedni. (Az 1990 évi GDP értékét csak 1999-ben sikerült meghaladni 2,7%-kal.) A foglalkoztatottak számának megoszlása ilyen körülmények között alakult át gyökeresen.

A vállalkozások számának alakulásában az utóbbi évek (1998-2004) adatsoraiban már csak kismértékű (évről-évre 2% alatti) növekedés mutatkozik. A 2004. év végi adatok alapján a regisztrált vállalkozások száma 931 977, ebből 449 209 a társas vállalkozás (kkt., bt., kft. rt., szövetkezet). Ezt az állapotot a társas vállalkozások számának 4-5%-os éves növekedése (1998-ról 2004-re 32,33%-os) és az egyéni vállalkozások számának 1998-ról 2001-re történő 1,17%-os növekedése, majd az azt követő közel 2%-os csökkenése együttesen eredményezte.

¹ Román Zoltán: Kis- és középvállalkozások a magyar gazdaságban, KSH 2002.

A VÁLLALKOZÁSOK SZÁMÁNAK MEGOSZLÁSA

Igen eltérő képet kapunk, ha a vállalkozások alakulását akár gazdasági forma, méret vagy az egyes gazdasági ágak közötti megoszlása alapján tovább vizsgáljuk.

1. ábra

A regisztrált vállalkozások számának megoszlása gazdasági forma szerint

Az 1. ábrából kiolvasható, hogy az egyéni vállalkozások és a betéti társaságok adják a vállalkozások több, mint 70%-át. A megoszlás értékelésénél figyelembe kell venni, hogy az egyéni vállalkozások és a betéti társaságok nagyobb hányada „mellékfoglalkozású” vagy nyugdíj melletti vállalkozásként került megalapításra. A társas vállalkozások megoszlását tekintve a vizsgált időszakban a közkereseti társaságok és a betéti társaságok aránya kismértékben csökkent (2,10%-ról 1,73%-ra, illetve 50,18%-ról 48,96%-ra), míg a korlátolt felelősségű társaságoké kis mértékben emelkedett (44,55%-ról 46,88%-ra). Ez az arányváltozás azonban csak a közkereseti társaságoknál jelent számszerű csökkenést. A regisztrált vállalkozásokat tekintve 2000-ról 2002-re a közkereseti társaságok száma mindössze 148 db-bal csökkent, ezzel szemben a betéti társaságoké 30 887 db-bal, a korlátolt felelősségű társaságoké 42 687 db-bal emelkedett! Így a 2004. december 31-i állapot alapján a vállalkozások 51,90%-a egyéni, 48,10%-a társas vállalkozásként regisztráltak.

A vállalkozások számának alakulását vizsgálva kiemelendő, hogy jelentős eltérés mutatkozik a regisztrált és a működő vállalkozások száma között. A ténylegesen működő vállalkozásokat csak 1995-ben kezdték megfigyelni. 1995. december 31-én 57,5 százalék volt a működő vállalkozások aránya. Ez az arányszám a következő években emelkedett és 75-80% körül stabilizálódott.

A továbbiakban a KSH által összegyűjtött azon társas vállalkozások adataira fókuszálunk, amelyek a társasági adóbevallásukat hiánytalanul töltötték ki¹. A továbbiakban bemutatásra kerülő adatok és megállapítások a 1999. és 2002. évi mérleg, eredménykimutatás és létszámadatok alapján kerültek kidolgozásra.

1. táblázat
A vizsgált szervezetek és a foglalkoztatottaik száma

Megnevezés	1999	2000	2001	2002
Szervezetek száma	264 500	281 948	303 170	295 561
Kettős	136 129	143 941	176 707	195 926
Egyszeres	128 371	138 007	126 463	99 635
Foglalkoztatottak fő	2 108 231	2 183 582	2 159 688	2 163 858
Kettős	1 925 231	1 994 474	1 990 487	2 023 649
Egyszeres	183 000	189 108	169 201	140 209

1999 és 2002 között a kettős könyvvitelt vezetők aránya 51,47%-ról 66,29%-ra emelkedett, amit a számuk 59 797 darabos növekedése és az egyszeres könyvvitelt vezetők számának 28 736 darabos csökkenésének együttes hatása eredményezett. A foglalkoztatottak létszáma a vizsgált időszakban csak 2,64%-kal emelkedett az adatbázisban szereplő vállalkozások 11,74%-os növekedésével szemben. 2002-ben 195 926 kettős és 99 635 egyszeres könyvvitelt vezető vállalkozás összesen 2 163 858 főt foglalkoztatott. Ennek 93,52%-át, azaz 2 023 649 főt a kettős könyvvitelt vezetők alkalmazták.

Az alkalmazásban állók számának alakulását tekintve megfigyelhető, hogy míg 1999-hez képest a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások száma 43,93%-kal nőtt, addig a foglalkoztatottak száma csak 5,11%-kal. Az egyszeres könyvvitelt vezetők esetében a vállalkozások számának 22,39%-os csökkenése a foglalkoztatottak 23,38%-os csökkenését eredményezte. Még szembetűnőbb adatot kapunk, ha az egy vállalkozásra jutó foglalkoztatottak számát vizsgáljuk meg. A kettős könyvvitelt vezetők esetében az egy vállalkozásra jutó foglalkoztatottak számának mutatója 1999-ben 14,14, míg 2002-ben 10,33. Az egyszeres könyvvitelt vezetők esetében a mutató alig változott (1,43-ról 1,41-re).

A befektetett eszközök 2002. évi beszámolóiban szereplő összege 17 781 128 M Ft, amelynek 98,89%-a a kettős könyvvitelt vezetők könyveiben szerepelt. Ebből 7 837 474 M Ft-ot a korlátolt felelősségű társaságok, 9 113 403 M Ft-ot a részvénytársaságok és 326 403 M Ft-ot a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok mutattak ki. A befektetett eszközök értéke, melynek aránya a mérleg főösszegéhez viszonyítva 39% és 66% között alakult² a vizsgált vállalkozási formák 2002. évi mérlegében (a kettős könyvvitelt vezetőkre összesítve ez az arány 55%) 1999-ről 2002-re 44,33%-kal emelkedett.

¹ A KSH adatbázisában nem szerepelnek a pénzügyi és az off-shore vállalkozások adatai.

² A jogi személyiség nélküli gazdasági szervezeteknél 39,14%, a korlátolt felelősségű társaságoknál 46,57%, a részvénytársaságoknál 66,31% és az egyszeres könyvvitelt vezetőknél 41,27% 2002-ben.

2. táblázat
A vizsgált szervezetek befektetett eszközeinek és saját tőkéjének értéke
(Az adatok M Ft-ban)

Megnevezés	1999	2000	2001	2002
Befektetett eszközök	12 069 311	14 168 113	15 926 971	17 781 127
Kettős	11 899 031	13 965 581	15 718 857	17 583 643
Egyszeres	170 280	202 532	208 114	197 484
Saját tőke	9 896 263	11 669 297	12 431 689	14 156 958
Kettős	9 790 639	11 537 252	12 282 863	14 029 067
Egyszeres	105 624	132 045	148 826	127 891

A befektetett eszközök több, mint 50%-át (2002-ben 51,25%) a részvénytársaságok, a további közel 45%-ot (2002-ben 44,08%) a korlátolt felelősségű társaságok birtokolják. Az egyszeres könyvvitelt vezető könyveiben a befektetett eszközök értéke 197 484 M Ft, ami az összesített adatokhoz képest csak 1,11%-os részesedést jelent. Ha az egy vállalkozásra átlagosan jutó befektetett eszközök értéket vizsgáljuk, akkor az összes vállalkozást tekintve már csak 31,84%-os a növekedés 1999-ről 2002-re. A legnagyobb növekedés a korlátolt felelősségű társaságoknál következett be 41 001 E Ft/vállalkozásról 57 938 E Ft/vállalkozásra, ami 41,31%-os növekedést jelent. Az egy vállalkozásra jutó befektetett eszközök átlagos értéke a részvénytársaságok esetében a legnagyobb 2 851 503 E Ft, amely 31,52%-kal emelkedett az 1999-es értékhez képest. Az egyszeres könyvvitelt vezető vállalkozások esetében 1 326 E Ft-ról 1 982 E Ft-ra változott ez az érték 1999-ről 2002-re.

A kettős könyvvitelt vezető saját tőkéje 14 029 067 M Ft, az egyszerest vezetőké 127 891 M Ft. Ebből 6 574 810 M Ft-ot a korlátolt felelősségű társaságok, 6 824 278 M Ft-ot a részvénytársaságok és 250 289 M Ft-ot a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok mutattak ki. A saját tőke aránya a mérleg főösszegéhez viszonyítva az összes kettős könyvvitelt vezető vállalkozást tekintve 44% körül alakult. A részvénytársaságoknál 49,66%, a korlátolt felelősségű vállalkozásoknál 39,06%, míg az egyszeres könyvvitelt vezetőknél 26,73% ez az arány. A saját tőke értéke az összes vállalkozás mérlegét tekintve 1999-ről 2002-re 43,05%-kal emelkedett. A saját tőke közel 50%-ával (2002-ben 48,20%) a részvénytársaságok, a további 45% körülivel (2002-ben 46,44%) a korlátolt felelősségű társaságok rendelkeznek. Az egyszeres könyvvitelt vezető könyveiben a saját tőke értéke 127 891 M Ft, ami az összesített értékéhez képest még az 1%-ot sem éri el. Az egy vállalkozásra átlagosan jutó saját tőke értékének 1999-ről 2002-re történő 28,02%-os növekedése már igen vegyes képet mutat. A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások esetében a mutató közel 0,5%-kal csökkent. A legnagyobb mértékű csökkenés (10 743 E Ft-ról 4 729 E Ft-ra) a jogi személyiség nélküli vállalkozásoknál mutatkozik. A közel 56%-os csökkenést a vállalkozások számának közel ötszörösére (4,84) történő növekedése, valamint a saját tőke könyvekben kimutatott értékének mindössze 112,88%-os (117 573 M Ft-ról 250 289 M Ft-ra) növekedése együttesen eredményezte. A korlátolt felelősségű társaságok mérlegébe beállításra került adatok összesítése alapján a mutató 32 310

E Ft-ról 48 604 E Ft-ra nőtt, ami 50,43%-os növekedésnek felel meg. Az egy vállalkozásra átlagosan jutó saját tőke értéke a részvénytársaságok esetében a legnagyobb 2 135 256 E Ft, amely 19,46%-kal emelkedett az 1999-es értékhez képest. Az egyszeres könyvvitelt vezető vállalkozások könyveiben kimutatásra kerülő saját tőke értéke alapján a mutató 823 E Ft-ról 1 284 E Ft-ra emelkedett 1999-ről 2002-re.

3. táblázat
A vizsgált szervezetek árbevételének és adózott eredményének értéke
(Az adatok M Ft-ban)

Megnevezés	1999	2000	2001	2002
Árbevétel / Kettős	26 112 327	31 576 606	36 551 450	39 677 933
Árbevétel / Egyszeres	950 807	1 079 933	1 059 360	905 763
Adózott eredmény	946 064	998 994	1 116 823	1 509 145
Kettős	918 832	964 613	1 073 106	1 478 698
Egyszeres	27 232	34 381	43 717	30 447

A kettős könyvvitelt vezetők 39 677 933 M Ft, az egyszeres könyvvitelt vezetők 905 763 M Ft árbevételt mutattak ki. Ebből 25 150 738 M Ft-ot a korlátolt felelősségű társaságok, 12 584 935 M Ft-ot a részvénytársaságok és 1 521 479 M Ft-ot a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok értek el 2002-ben. A kettős könyvvitelt vezetők árbevétele 1999-ről 2002-re 51,95%-kal emelkedett. A legnagyobb arányú (55,19%) és összegű árbevétel változás 8 943 858 M Ft a korlátolt felelősségű társaságoknál következett be. Ez a növekedés a korlátolt felelősségű társaságok 14,96%-os (17 608 db) növekedésével együtt realizálódott. Az árbevétel több, mint 60%-át (2002-ben 61,97%) a korlátolt felelősségű társaságok, további 30% körül (2002-ben 31,01%) a részvénytársaságok könyvelhették el. Az egyszeres könyvvitelt vezetők eredménylevezetésében szereplő árbevétel összege 905 763 M Ft, ami 4,74%-kal (45 044 M Ft-tal) csökkent 1999-hez képest. 1999 és 2000 között az egyszeres könyvvitelt vezetők számának 7,51%-os emelkedése mellett az árbevétel 13,58%-kal növekedett. A következő évben a vállalkozások száma 8,36%-kal az árbevétel pedig 1,91%-kal, az azt követő évben 21,21%-os vállalkozás csökkenés mellett az árbevétel már 14,50%-kal csökkent. A kettős könyvvitelt vezető vállalkozásokra átlagosan jutó árbevétel összege 1999-ről 2002-re mindössze 5,58%-kal emelkedett. A legnagyobb mértékű emelkedés 1999-ről 2002-re (41,34%) 2 786 014 E Ft-ról 3 937 714 E Ft-ra a részvénytársaságoknál következett be. Az egy részvénytársaságra átlagosan jutó árbevétel több, mint hússzorosa (2002-ben) az egy korlátolt felelősségű társaságra átlagosan jutó értéknek. Míg a korlátolt felelősségű társaságok esetében a mutató 34,99%-kal nőtt, addig a kettős könyvvitelt vezető jogi személyiség nélküli vállalkozásoknál 59,78%-os (71 483 E Ft-ról 28 747 E Ft-ra) csökkenést mutat. Ezt a csökkenést a jogi személyiség nélküli vállalkozások számának közel ötszörösre (10 944-ről 52 926-ra) történő növekedése és az elért árbevétel 94,49%-os (782 307 M Ft-ról 1 521 459 M Ft-ra) emelkedése együttesen eredményezte. Az egyszeres könyvvitelt vezető vállalkozásokra átlagosan jutó árbevétel összege 22,74%-kal (7 407 E Ft-ról 9 091 E Ft-ra) emelkedett.

Az egy alkalmazottra átlagosan jutó árbevételt vizsgálva megállapítható, hogy a kettős könyvvitelt vezetőik esetében a mutató 44,56%-kal (13 563 E Ft/főről 19 607 E Ft/főre), míg az egyszeres könyvvitelt vezetőknél 24,34%-kal (5 196 E Ft/főről 6 460 E Ft/főre) emelkedett.

A kettős könyvvitelt vezetőik adózott eredménye 1 478 698 M Ft, az egyszeres könyvvitelt vezetőké 30 447 M Ft. Ebből 830 735 M Ft-ot a korlátolt felelősségű társaságok, 580 292 M Ft-ot a részvénytársaságok és 55 959 M Ft-ot a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok mutattak ki. A kettős könyvvitelt vezetőik adózott eredménye 1999-ről 2002-re 60,93%-kal emelkedett. A legnagyobb összegű 283 723 M Ft-os (51,87%) növekedés a korlátolt felelősségű társaságoknál a legnagyobb arányú 86,16% (268 579 M Ft) a részvénytársaságoknál mutatható ki. Az adózott eredmény 55%-át a korlátolt felelősségű társaságok, további 38,45%-át (2002-ben) a részvénytársaságok érték el. A kettős könyvvitelt vezető jogi személyiség nélküli vállalkozások 55 959 M Ft adózott eredményt értek el, ami az összes kettős könyvvitelt vezető vállalkozás által elért adózott eredményének mindössze 3,71%-a. Az egyszeres könyvvitelt vezetőik adózott eredményének az összege 30 447 M Ft, amelynek vizsgált időszaki alakulása nem azonos ütemben követi az árbevételét. Az adózott eredmény 1999 és 2000 között 26,25%-kal, 2000 és 2001 között 27,15%-kal emelkedett. 2001 és 2002 között 30,35%-kal – a vállalkozások számánál nagyobb arányban – csökkent.

A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások átlagosan realizált eredménye 1999-ről 2002-re 11,82%-kal emelkedett. Ez a növekedés nagyobb mértékű, mint amit az egy vállalkozásra átlagosan jutó árbevételnél számoltam. A legnagyobb arányú emelkedés (76,61%) 1999-ről 2002-re – az árbevételnél számoltakhoz hasonlóan – itt is a részvénytársaságoknál következett be. Az egy részvénytársaságra átlagosan jutó adózott eredmény közel harmincszorosa (2002-ben) a korlátolt felelősségű társaságokra átlagosan jutó értéknek. Míg a korlátolt felelősségű társaságok esetében a mutató hasonló arányban változott az árbevétel vizsgálatokor számítottaknál (a növekedés 32,10%), addig a kettős könyvvitelt vezető jogi személyiség nélküli vállalkozásoknál a csökkenés még drasztikusabb (70,11%-os 1999-ről 2002-re). Az egyszeres könyvvitelt vezető vállalkozásokra átlagosan jutó adózott eredmény összege 44,05%-kal (212 E Ft-ról 306 E Ft-ra) emelkedett.

Az egy alkalmazottra átlagosan jutó adózott eredményt tekintve megállapítható, hogy a kettős könyvvitelt vezetőik esetében a mutató 53,11%-kal (477 E Ft/főről 731 E Ft/főre), míg az egyszeres könyvvitelt vezetőknél 45,93%-kal (149 E Ft/főről 217 E Ft/főre) emelkedett.

Az adózott eredményt az árbevételre vetítve 3,73%-os értéket kapunk a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások és 3,36%-os értéket az egyszeres könyvvitelt vezető vállalkozások adataiból végzett számítások alapján. A részvénytársaságok összesített adataiból számítva a mutató értéke 2002-ben 4,61%, amely 1999-hez képest 24,95%-os, az előző évhez képest 79,80%-os növekedést mutat. A kettős könyvvitelt vezető jogi személyiség nélküli vállalkozások mutatója 3,68%, amely 1999-hez képest 25,67%-os, az előző évhez képest 7,06%-os csökkenést mutat. Az egyszeres könyvvitelt vezetőik összesített adataiból számított mutató 2001-ben volt a legkedvezőbb 4,13% és 1999-ben volt a legkedvezőtlenebb 2,86% a vizsgált időszakban.

4. táblázat
A vizsgált szervezetek adófizetési kötelezettsége
(Az adatok M Ft-ban)

Megnevezés	1999	2000	2001	2002
Adófizetési kötelezettség	203 596	226 233	247 854	274 725
Kettős	191 528	212 401	234 211	264 168
Egyszeres	12 068	13 832	13 643	10 557

A vizsgált vállalkozások adófizetési kötelezettsége 34,94%-kal (203 596 M Ft-ról 274 725 M Ft-ra) emelkedett 1999-ről 2002-re. A társasági adófizetési kötelezettségnek a 60%-át a korlátolt felelősségű társaságok, további 30%-át (2002-ben) a részvénytársaságok adták. A kettős könyvvitelt vezető jogi személyiség nélküli vállalkozások adófizetési kötelezettsége 13 840 M Ft, amely az összes vállalkozásénak csak az 5,04%-a. Az egyszeres könyvvitelt vezető 10 557 M Ft adófizetési kötelezettséget mutattak ki könyveikben, amely az összesített adatoknak mindössze a 3,84%-a. A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások átlagos adófizetési kötelezettsége 1999-ről 2002-re 4,18%-kal csökkent. 1999-ről 2000-re 4,88%-kal nőtt, majd 2000-ről 2001-re 10,18%-kal csökkent, míg 2001-ről 2002-re kismértékben ismét emelkedett (1,73%). Az egy vállalkozásra jutó adófizetési kötelezettség a részvénytársaságok esetében a legnagyobb. A 2002. évi 25 738 E Ft-os adófizetési kötelezettség 26,64%-kal emelkedett 1999-hez képest. A részvénytársaságok átlagos adófizetési kötelezettsége több, mint huszonegyszerese a korlátolt felelősségű társaságokénak. A kettős könyvvitelt vezető jogi személyiség nélküli vállalkozások átlagos adófizetési kötelezettsége 65,85%-kal (766 E Ft-ról 261 E Ft-ra) csökkent 1999-ről 2002-re. Az egyszeres könyvvitelt vezető összesített adataiból számított mutató 12,71%-kal emelkedett 1999-ről 2002-re, de még ezzel az emelkedéssel is az egy vállalkozásra jutó átlagos adófizetési kötelezettség 106 E Ft volt 2002-ben.

A VÁLLALKOZÁSOK GAZDASÁGI ÁGAK SZERINTI MEGOSZLÁSA

A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások számának 1999-ről 2002-re történő 43,93%-os emelkedése igen eltérő képet mutat, ha a változást gazdasági ágak szerint vizsgáljuk. Megállapítható, hogy a vállalkozások száma minden gazdasági ágazatban nőtt. A legnagyobb arányú növekedés (153,31%) az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás ágazatban következett be, a legalacsonyabb (13,85%) a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás ágazatban.

A létszám kategóriák szerinti csoportosítás alapján tovább vizsgálódva megfigyelhetjük, hogy a vállalkozások megoszlásának alakulásában is igen eltérő változások következtek be 1999 és 2002 között. Összességében a kereskedelem, javítás ágazat megoszlása 12,53%-kal, a feldolgozóiparé 13,51%-kal, a mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodásé 12,18%-kal csökkent. Ezekben az ágazatokban minden egyes létszám kategóriát tekintve csökkenés mutatkozik. A legnagyobb arányú (56,45%) megoszlás csökkenés a 250 fő felett foglalkoztató mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodás ágazatban következett be. Csökkenés mutatkozik a kereskedelem, javítás ágazat minden létszám kategóriájának megoszlásában is. A legnagyobb arányú megoszlás csökke-

nés (35,92%) a 250 fő felett foglalkoztatóknál következett be, de még a 0-9 főt foglalkoztatóknál is 10,77%-os a csökkenés. A legnagyobb arányú megoszlás növekedésre (76%) az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás ágazatban került sor. Ebben az ágazatban a 0-9 főt foglalkoztató vállalkozások megoszlása 86,81%-kal, a 250 főnél többet foglalkoztatóké 4,22%-kal emelkedett, míg a 10-49 főt foglalkoztatóké 23,46%-kal, a 50-249 főt foglalkoztatóké 16,05%-kal csökkent.

5. táblázat

A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások számának gazdasági ágak és létszámkategóriák szerinti megoszlása 2002-ben

Gazdasági ágak / Létszám (fő)	0-9	10-49	50-249	250 <	Összesen
Mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodás	6 790	1 395	491	42	8 718
Bányászat	274	87	18	6	385
Feldolgozóipar	17 642	5 912	1 916	529	25 999
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	243	96	92	54	485
Építőipar	15 157	2 832	374	32	18 395
Kereskedelem, javítás	49 546	6 126	778	83	56 533
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	7 269	1 045	136	16	8 466
Szállítás, raktározás, posta és távközlés	6 866	1 072	171	62	8 171
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	50 532	2 958	517	69	54 076
Oktatás, egészségügyi, szociális ellátás	6 703	271	29	6	7 009
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	7 099	458	118	14	7 689
Összesen:	168 121	22 252	4 640	913	195 926

Az alkalmazásban állók számának 5,11%-os növekedését ágazatonkénti bontásban részletesebben vizsgálva megállapítható, hogy míg egyes ágazatokban jelentős csökkenések, addig a többi ágazatban (az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás ágazat kivételével) csak kisebb arányú növekedés következett be. A legnagyobb arányú (50,73%) növekedés az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás ágazatban, a legnagyobb arányú csökkenés a bányászat (27,37%) és a mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodás, halászat (20,29%) ágazatban történt. A létszám kategóriák szerinti csoportosítás alapján a vállalkozások számának és azok megoszlásának alakulásához hasonló tendenciák mutatkoznak. Összességében a bányászat ágazat foglalkoztatottak számának megoszlása 30,90%-kal, a feldolgozóiparé 2,80%-kal, a mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodásé 24,17%-kal csökkent. A legnagyobb arányú (49,09%) megoszlás csökkenés a 250 fő felett foglalkoztató bányászat ágazatban következett be. A 250 fő felett foglalkoztató mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodás ágazatban a csökkenés 38,49%. 28,65%-os megoszlás növekedés mutatkozik viszont a 0-9 főt foglalkoztató

vállalkozások körében. A legnagyobb arányú megoszlás növekedésre (43,40%) az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás ágazatban került sor. Ebben az ágazatban a 0-9 főt foglalkoztató vállalkozások megoszlása 90,53%-kal, a 10-49 főt foglalkoztatóké 4,35%-kal, az 50-249 főt foglalkoztatóké 14,28%-kal, a 250 főnél többet foglalkoztatóké 47,02%-kal emelkedett. Jelentős növekedés mutatkozik a 0-9 főt foglalkoztató szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ágazatban (61,99%), valamint az építőipar ágazatában (50,67%).

6. táblázat

A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások alkalmazottainak gazdasági ágak és létszám-kategóriák szerinti megoszlása 2002-ben

Gazdasági ágak / Létszám (fő)	0-9	10-49	50-249	250 <	Összesen
Mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodás	12 438	31 765	49 868	21 307	115 378
Bányászat	547	1 957	1 631	2 437	6 572
Feldolgozóipar	46 055	126 550	203 036	378 627	754 268
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás	571	2 326	9 736	50 408	63 041
Építőipar	35 992	55 211	34 322	12 805	138 330
Kereskedelem, javítás	113 366	112 824	74 374	70 189	370 753
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	16 266	19 775	12 959	12 264	61 264
Szállítás, raktározás, posta és távközlés	16 799	21 167	16 933	173 275	228 174
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	76 922	56 641	50 103	38 853	222 519
Oktatás, egészségügyi, szociális ellátás	10 260	5 288	2 418	2 281	20 247
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	10 973	9 071	12 317	10 742	43 103
Összesen:	340 189	442 575	467 697	773 188	2 023 649

Érdekes viszonyszámokat kapunk, ha az egy vállalkozásra jutó alkalmazottak arányát vizsgáljuk 1999-ről 2002-re. Ez az arányszám az összes ágazatban csökkenést mutat. Legnagyobb mértékű a csökkenés a bányászat ágazatban (43,97%), és az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás ágazatban (40,50%). Az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás ágazatban a 10 fő alatt foglalkoztató vállalkozások esetében 25,51%,

míg a 250 fő feletti foglalkoztatás esetén 3,03% növekedés mutatható ki. A legegyszerűsebb képet a feldolgozóipar mutat, ahol foglalkoztatási kategóriánként 96,42% és 104,45% között mozog a mutató értéke.

Ha a vállalkozásokat méret szerint próbáljuk rangsorolni, nem kapunk nagyon eltérő eredményeket, ha ezt különböző ismérvek szerint tesszük. A 2002. évi adatok alapján az alkalmazottak száma szerinti rangsorban az 50 fő alatti csoportba tartozók közül a közúti jármű gyártása, az 50 fő feletti csoportba tartozók közül a posta, távközlés alágazatba tartozó vállalkozások az elsők. A mérleg főösszege alapján a legnagyobbak a 10 fő alatti csoportban a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás, a 10-49 főt foglalkoztatottak között az ingatlanügyletek, az 50-249 főt foglalkoztatottak között az iroda-, számítógépgyártás, a 250 fő felettiéknél a posta, távközlés alágazatba tartozó vállalkozások. A saját tőke alapján a legnagyobbak a 10 fő alatti csoportban a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás, a 10-49 főt foglalkoztatottak között az ingatlanügyletek, az 50 fő feletti foglalkoztatottak között a posta, távközlés alágazatba tartozó vállalkozások. A realizált árbevétel alapján a 10 fő alatti csoportban a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás, a 10-49 főt foglalkoztatottak között a nagykereskedelem, az 50-249 főt foglalkoztatottak között a jármű-, üzemanyag-kereskedelem és a 250 fő feletti foglalkoztatottak között a posta, távközlés alágazatba tartozó vállalkozások. Az adózott eredmény alapján a 10 fő alatti és az 50-249 főt foglalkoztatottak között a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás, a 10-49 főt foglalkoztatottak között az ingatlanügyletek, a 250 fő feletti foglalkoztatottak között a posta, távközlés alágazatba tartozó vállalkozások.

A villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás alágazatban dolgoznak a legtöbben. Ebben az alágazatban az egy vállalkozásra átlagosan jutó dolgozók száma 2002-ben 158 fő, amely 1999-ben még 251 fő volt. A közúti jármű gyártása a második 133 fővel. Ebben az alágazatban nem volt jelentős változás 1999-hez képest (135 fő). A posta, távközlés a harmadik 102 fővel. (Itt 1999-hez viszonyítva közel 42%-os a csökkenés.) Az egy vállalkozásra átlagosan jutó alkalmazottal száma az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás és a szórakoztatás, kultúra, sport alágazatokban a legkevesebb, mindössze 3-3 fő.

Az ágazatok között az *egy vállalkozásra átlagosan jutó mérleg főösszeg* alapján a legnagyobb érték a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás alágazatban számítható (7 049 M Ft), a közúti járműgyártás a második (4 365 M Ft), a posta, távközlés a negyedik (2 993 M Ft), az ingatlanügyletek csak a huszonegyedik (267 M Ft). A legkevesebb mérleg főösszeg az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás alágazatban számítható 14 M Ft. Az egy vállalkozásra átlagosan jutó saját tőke értéke a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás alágazatban a legnagyobb 4 136 M Ft. A posta, távközlés a negyedik (1 169 M Ft), az ingatlanügyletek viszont csak a huszonegyedik (94 M Ft). A legkevesebb saját tőke átlagosan az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás alágazatban jut, mindössze 6,3 M Ft. Az árbevétel tekintetében a legnagyobb érték a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás alágazatban számítható 7 242 M Ft, a közúti járműgyártás a második (6 112 M Ft), a posta, távközlés a nyolcadik (1 680 M Ft), a nagykereskedelem csak a tizenkilencedik (316 M Ft). Az egy vállalkozásra átlagosan jutó árbevételt számítva a legkisebb összeg az oktatás, egészségügyi, szociális ellátás alágazatban jut (18,6 M Ft).

7. táblázat
A kettős könyvvitelt vezető vállalkozásokra átlagosan
jutó adózott eredmény (E Ft/vállalkozás)

Alágazat	1999	2000	2001	2002
Közúti jármű gyártása	592 757	578 717	173 388	426 038
Kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás, nukleáris fűtőanyag gyártása, vegyi anyag, termék gyártása	184 779	149 306	44 562	250 025
Villamosenergia-, gáz-, gőz-, meleg-vízellátás	351 581	338 770	313 098	212 178

Az egy vállalkozásra átlagosan jutó adózott eredmény alapján az első helyezést a közúti járműgyártása érte el 426 M Ft-tal. A posta, távközlés alágazatba tartozók a negyedik 96 M Ft-tal, az ingatlanügyletek alágazatba tartozó vállalkozások csak a huszonötödik helyet érték el 2002-ben 5,3 M Ft-tal, míg 1999-ben és 2000-ben negatív adózott eredményt könyvelhettek el (3,9 M Ft, illetve 1 M Ft összegben). A legnagyobb veszteséget elért vállalkozások az iroda-, számítógépgyártás alágazatban működtek 2002-ben 224 M Ft veszteséget értek el. Ez az alágazat 2001-ben még 273 M Ft nyereséget ért, ha az egy vállalkozásra átlagosan jutó adózott eredményt vizsgáljuk. A tartósan veszteséges vállalkozások a vízi, légi szállítás (-17,8 M Ft) és a kőolaj-, földgázkitermelés, -szolgáltatás, urán- és fémtartalmú érc bányászata alágazatban működtek (-21,6 M Ft).

8. táblázat
A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások egy alkalmazottjára
átlagosan jutó árbevétel (E Ft/fő)

Alágazat	1999	2000	2001	2002
Nagykereskedelem	39 430	46 336	49 142	53 512
Kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás, nukleáris fűtőanyag gyártása, vegyi anyag, termék gyártása	24 826	36 693	49 319	50 658
Híradástechnikai termék, készülék gyártása	22 709	21 807	36 493	47 814

Ha az ágazatban az *egy alkalmazottra átlagosan jutó* mérleg főösszeg alapján vizsgáljuk a rangsort akkor is hasonló képet kapunk. A legnagyobb érték 86 624 E Ft/fő az ingatlanügyletek alágazatban számítható. A villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás a harmadik (44 650 E Ft/fő), a posta, távközlés a hatodik (29 431 E Ft/fő). Legkisebb értéket a ruházati termék gyártása; szőrmekikészítés, -konfekcionálás alágazatban (2 207 E Ft/fő) és a bőrkikészítés, bőrtermékek és lábbeli gyártása alágazatban (2 514 E Ft/fő) számíthatunk. Az egy alkalmazottra átlagosan jutó saját tőke összege alapján az első az ingatlanügyletek alágazat (30 606

E Ft/fő), második a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás a harmadik (26 194 E Ft/fő), a posta, távközlés a hetedik (11 496 E Ft/fő). A legalacsonyabb értékeket ennél a mutatónál is a ruházati termék gyártása; szőrmekikészítés, -konfekcionálás alágazatban (1 036 E Ft/fő) és a bőrkikészítés, bőrtermékek és lábbeli gyártása alágazatban (1 270 E Ft/fő) számítható.

Az egy alkalmazottra átlagosan jutó realizált árbevétel alapján az első a nagykereskedelem (53 512 E Ft/fő), a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás alágazat az ötödik (45 866 E Ft/fő), míg a posta, távközlés csak a tizenkilencedik (16 518 E Ft/fő). A legalacsonyabb értékeket itt is a bőrkikészítés, bőrtermékek és lábbeli gyártása alágazatban (3 724 E Ft/fő) és a ruházati termék gyártása; szőrmekikészítés, -konfekcionálás alágazatban (3 808 E Ft/fő) kapunk. Az egy alkalmazottra átlagosan jutó adózott eredmény alapján az ingatlanügyletek a negyedik (1 736 E Ft/fő), a villamosenergia-, gáz-, gőz-, melegvízellátás csak a hetedik (1 344 E Ft/fő), a posta, távközlés csak a tizenkettedik (946 E Ft/fő). Az egy alkalmazottra átlagosan jutó legnagyobb veszteségek hasonlóan alakultak az egy vállalkozásra átlagosan jutó veszteségekkel. A tartósan veszteséges vállalkozások a vízi, légi szállítás (-504 E Ft/fő) és a kőolaj-, földgázkitermelés, -szolgáltatás, urán- és fémtartalmú érc bányászata alágazatban működtek (-450 E Ft/fő).